

LUIS BUÑUEL:
Anděl zkázy
1962

První impuls k filmu **ANDĚL ZKÁZY** se vynořil v Buñuelově mysli několik let před jeho realizací. Při jednom setkání s přáteli se náhle ohlédl a řekl: „Představme si, že lidé zde shromáždění nemohou opustit tuto místnost.“ O několik let později se z této jediné myšlenky zrodil scénář, napsaný společně s režisérovým stálým spolupracovníkem Luisem Alcorizou. Součástí scénáře byly i některé motivy převzaté a volně modifikované z tehdy neznámé divadelní hry básníka José Bergamina *Trosečníci z Ulice Prozřetelnosti*.

V **ANDĚLU ZKÁZY** jsou trosečníky účastníci večírku, na který bohatí manželé pozvali po koncertě asi dvě desítky přátel. Večírek se od začátku nedaří, neboť někteří ze služebnictva odešli před večeří a zbytek ve spěchu odchází v průběhu večeře. Po večeři hosté neodcházejí. Hostitelce je to z počátku divné, ale pak zjistí, že nikdo nemůže odejít. Něco jim v odchodu brání, ale nevědí co. Protože také zvenku nemůže nikdo do domu vstoupit, ocitnou se v naprosté izolaci. Jak plynou dny a noci a nedostává se jim jídlo a voda, začíná se tenká slupka dobrého vychování noblesní společnosti měnit. Odhalují se vzájemné averze, propuká nenávist, při hledání viníka jsou hosté schopni i zabít...

V Buñuelově tvorbě zaujímá **ANDĚL ZKÁZY** výjimečné postavení, srovnatelné s významem **ZLATÉHO VĚKU**. I v tomto obraze úpadku rozumového, morálního, fyzického i duševního jsou hlavními tématy revolta, ateismus a nesmiřitelný útok proti světu, který žije s přesvědčením „po nás potopa“. Každý Buñuelův film však obsahuje nepřeberné množství významů symbolů a žádný nelze jednoznačně dešifrovat. Možná je to alegorie totálního selhání lidské společnosti nebo rasy. Možná je v něm sociální přístup. Služebníci mají instinkt, že něco není v pořádku, proto odcházejí. Bohatí instinkt ztratili, proto zůstali. Závěr filmu však i tuto explikaci zpochybňuje. V interpretaci nepomohl divákům ani sám Buñuel, jak dosvědčují jeho slova, uvedená v programu před premiérou filmu: „Bude-li vám film, který uvidíte, připadat nejasný nebo nepatřičný, život je rovněž takový. Věci se v něm opakují jako v životě a lze je rozličně vykládat stejně jako život. Autor prohlašuje, že si nechtěl pohrávat se symboly, aspoň ne záměrně. Nejlepší vysvětlení **ANDĚLA ZKÁZY** je možná takové, že rozumově není pro něj žádné vysvětlení.“ (Jiří Cieslar, *Luis Buñuel*. Čs. filmový ústav, Praha 1987, s. 60.)

Na rozdíl od **ZLATÉHO VĚKU**, který je konstruovaný na základě surrealistických automatismů, **ANDĚL ZKÁZY** je vystavěn z přísně zřetězených sekvencí, v nichž iracionálnost, sny a halucinace vytvářejí zneklidňující atmosféru, zakotvenou určitým

způsobem v realitě. Absurditu příběhu zdůrazňují dialogy, sestávající z úryvků jakoby racionálních rozmluv, které pak v kontextu děje nabývají nové a nezvyklé významy. A nelítostná kamera Gabriela Figueroy, odhalující charakter a identitu protagonistů, podtrhuje další režisérovo sdělení o tom, že film je odrazem současného života a svědeckým stavu ducha našich dnů.

ANDĚL ZKÁZY

El ángel exterminador, Mexiko - Španělsko 1962

režie: Luis Buñuel

námět: Luis Buñuel, José Bergamin - hra *Los naufragos de la Calle de la Providencia*

scénář: Luis Buñuel, Luis Alcoriza

kamera: Gabriel Figueroa

hrají: Silvia Pinalová (Laetitia – Valkýra), José Baviera (Leandre), Augusto Benedico (dr. Conde), Luis Beristáin (Christian), Antonio Bravo (Russel), Claudio Brook (majordom), Ofelia Montescová (Beatriz), Lucy Gallardoová (Lucia Nobilová), Enrique Rambal (Edmundo Nobile), Xavier Massé (Eduardo) ad.

LUIS BUÑUEL (1900 – 1983) - Mexické období L. B.

Luis Buñuel často opakoval, že se stal profesionálním filmařem až v Mexiku, a patrně měl pravdu. Než začal v Mexiku samostatně točit, byl režisérem pouze tří filmů: **ANDALUSKÝ PES**, **ZLATÝ VĚK** a **ZEMĚ BEZ CHLEBA**, které realizoval s finanční podporou své matky. Před jejich vznikem neměl žádné filmové zkušenosti. Nebyly to filmy komerční, jejich diváci byli víceméně spřízněné duše příslušníků avantgardy. Ve své další kariéře se dostal do styku s kinematografií jako produkční při výrobě několika španělských filmů v polovině třicátých let minulého století. Někteří historici a teoretici v nich hledají stopy Buñuelovy geniality. Patrně marně, sám Buñuel přiznával autorství jen u několika nápadů, které se snad v těchto filmech uplatnily. Během druhé světové války žil v emigraci ve Spojených státech. Po válce, v roce 1946, se dostal v jakési záležitosti do Mexika, kde mu náhodné setkání s mexickým ministrem vnitra umožnilo po mnohaleté přestávce věnovat se znovu filmové režii. První film, který v Mexiku natočil, bylo hudební melodrama **VELKÉ KASINO** (1946), které nemělo nic společného s jeho surrealistickými začátky ve Španělsku a bylo přesně tím, s čím Buñuel do té doby pohrdal. Přesto měl film pro něho velký význam, neboť se při jeho natáčení seznámil s technikou filmové práce a po šestnáctileté přestávce ve 48 letech znovu začala jeho kariéra filmového režiséra. **VELKÉ KASINO** nemělo úspěch ani u kritiky, ani u diváků, a proto dostal Buñuel další příležitost k samostatné režii až o tři roky později. Scénář **VELKÉHO SVĚTÁKA** (1949) napsal Luis Alcoriza, který se později stal jeho kmenovým spolupracovníkem. Kupodivu tato adaptace španělské komedie u diváků zabrala a Buñuel mohl v dalším roce natočit film, který pro něj znamenal návrat k umělecké práci – **ZAPOMENUTÍ** (1950). Tato sugestivní obžaloba mravně ohrožené mládeže u diváků v Mexiku úspěch neměla, ale kritika ji přijala velmi pozitivně a ve Francii, na festivalu v Cannes, získala cenu za režii.

Luis Buñuel v letech 1946 – 1964 natočil v Mexiku dvacet snímků, čtyři z nich v koprodukcí se Španělskem, Francií a USA. Představují různorodou směsici - drama, melodrama, komedie. Jsou mezi nimi vynikající díla, snímky průměrné i zcela komerční. Mezi ty první patří mimo jiné již zmíněný film **ZAPOMENUTÍ**, **DOBRODRUŽSTVÍ ROBINSONA CRUSOE** (1952), **ON** (1952), **ZLOČINNÝ ŽIVOT ARCHIBALDA DE LA CRUZ** (1955) či **NAZARIN** (1958), pojednávající o knězi, který se ve jménu křesťanství postaví proti církevním i světským autoritám, ale při střetu své víry s okolním světem propadá zoufalství a pochybnostem. Posledním Buñuelovým mexickým filmem je **ŠIMON NA**

POUŠTI (1964), který však - patrně z finančních důvodů - nebyl nikdy dokončen. Přesto byl uveden v oficiální soutěži na festivalu v Benátkách.

Přes značnou variabilitu Buñuelovy mexické tvorby - jak co do žánru, tak co do kvality - lze objevit v těchto filmech některé režisérovy konstanty: frustrace, zápas mezi instinktem a konvencemi, zápas pravdivého a falešného, racionálního a iracionálního, jednotlivce a společnosti, svobody a fantomy svobody.

Výběrová filmografie (z mexického období):

- 1950: Zapomenutí / Los olvidados
Zuzana / Susana
- 1951: Cesta do nebe / Subida al cielo
- 1952: Dobrodružství Robinsona Crusoe / Las aventuras de Robinson Crusoe
On / El
- 1953: Iluze jede tramvají / La ilusión viaja en tranvía
- 1955: Zločinný život Archibalda de la Cruz / Ensayo de un crimen
- 1958: Nazarin / Nazarín
- 1960: Mladá dívka / La joven
- 1962: Anděl zkázy / El ángel exterminador
- 1964: Šimon na poušti / Simón del desierto

Doporučená literatura:

- Jiří Cieslar, *Luis Buñuel*. ČSFÚ, Praha 1987.
- Ado Kyrrou, *Luis Buñuel*. Orbis, Praha 1965.
- Ljubomír Oliva, *Luis Buñuel*. ČSFÚ, Praha 1970.
- Luis Buñuel, *Do posledního dechu*. Bookman, Praha 2004.
- Milan Klepíkov, *Boží opozice*. Iluminace 12, 2000, č. 1, s. 29 - 43.

Autorka textu: *Blažena Urgošiková*